

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سازمان پژوهش و فناوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بایداری از خداوند بجهان و اعتقاد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به مشور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر بر اهمیت جایگاه دانشگاه و اعتدای فرهنگی و تمدنی بشری، نادانشجویان و احسان بهیات علمی و انسانی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی بد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل برائت: التزام بر برائت جویی از حرکتی رفیق غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به جنبه های غیر علمی می آید.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از حرکتی جانب داری غیر علمی و محافظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تمهید به روح دانش و ارائه نتایج تحقیقات و انتقال آن به کارکنان علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم نادر حرمت نادر انجام تحقیقات و رعایت جانب بید و نموداری از حرکتی حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکتی پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه کارکنان پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد توسعه کشور و کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه ادیان و عرفان

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: ادیان و عرفان

عنوان:

بررسی و کارکرد اسم اعظم الهی در عرفان اسلامی

استاد راهنما:

دکتر خسرو ظفرنوایی

استاد مشاور:

دکتر عبدالرضا مظاهری

پژوهشگر:

فاطمه محمدی

تابستان ۱۳۹۱

تقديم به :

چهارده نور درخشان عالم غيب و شهادت

با تشکر

از اساتید گرامی جناب آقای دکتر ظفر نوایی و جناب آقای دکتر مظاهری که با تشویق و راهنمایی های خویش راه تدوین رساله حاضر را هموار نمودند و در آخر از همه کسانی که به نگارنده در تهیه این رساله کمک کرده اند کمال امتنان را دارم .

فاطمه محمدی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب **فاطمه محمدی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۴۹۵۰۴ در رشته الهیات- ادیان و عرفان که در تاریخ ۹۱/۴/۳۱ از پایان نامه خود تحت عنوان **بررسی و کارکرد اسم اعظم الهی در عرفان اسلامی** با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه بسیارخوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می-شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در موارد که دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام .
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی : فاطمه محمدی

تاریخ و امضا

بسمه تعالی

فرم نمره

در تاریخ :

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای / خانم افشین کرمی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ی
۱۷/۵. به حروف هفده ونیم و با درجه بسیارخوب مورد تصویب قرارگرفت

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات
۲-۱-۱	بیان مسئله.....
۲	۱-۱-۱
۳-۱-۲	هدف های تحقیق.....
۳	۲-۱-۲
۳-۱-۳	اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن.....
۳	۳-۱-۳
۳-۱-۴	سؤال ها و فرضیه های تحقیق.....
۳	۴-۱-۴
۴-۱-۵	روش تحقیق.....
۴	۵-۱-۵
۴-۱-۶	قلمرو تحقیق.....
۴	۶-۱-۶
۴-۱-۷	محدودیت ها و مشکلات تحقیق.....
۴	۷-۱-۷
	فصل دوم: اسماء و صفات
۶	مقدمه.....
۶	۱-۲-۱
۹-۱-۲	اسم و صفت از نظر لغت و اصطلاح.....
۹	۲-۲-۱
۹-۲-۲	اولین اسم الهی
۹	۲-۲-۲
۱۰-۲-۳	رابطه اسم با مسمی.....
۱۰	۳-۲-۳
۱۲-۲-۴	رابطه ذات با اسماء و صفات.....
۱۲	۴-۲-۴
۱۴-۲-۵	اسماء حسنی.....
۱۴	۵-۲-۵
۱۸-۲-۶	عینیت صفات با ذات.....
۱۸	۶-۲-۶
۱۹-۲-۷	تقسیمات اسماء و صفات
۱۹	۷-۲-۷
۲۸-۲-۸	فرق میان اسماء و صفات خداوند.....
۲۸	۸-۲-۸
۲۸-۲-۹	فرق اسماء الله با اسماء العالم.....
۲۸	۹-۲-۹
۲۹-۲-۱۰	ارتباط خلق و حق از حیث اسماء الهی
۲۹	۱۰-۲-۱۰
۳۰-۲-۱۱	اتوقیفی یا قیاسی بودن اسماء.....
۳۰	۱۱-۲-۱۱

- ۳۲.....۱۲-۲ نماد ظاهری و باطنی اسماء.....
- ۳۳.....۱۳-۲ روش مشاهده اسماء.....
- ۳۴.....۱۴-۲ همه شمول بودن هر یک از اسماء الهی.....
- ۳۴.....۱۵-۲ عدم ظهور اسماء مستثیره در جهان امکان.....

فصل سوم: رابطه تجلی با اسم اعظم الهی

- ۳۶.....مقدمه.....
- ۳۶.....۱-۳ مفهوم تجلی.....
- ۳۷.....۲-۳ تجلیات الهی.....
- ۳۸.....۳-۳ مراتب تجلی.....
- ۴۴.....۴-۳ تجلی و اسماء حق تعالی.....
- ۴۶.....۵-۳ تجلی و نظام احسن.....
- ۵۲.....۶-۳ تجلی در نظام مظهریت و اسماء حق تعالی.....
- ۵۳.....۷-۳ استناد موجودات به مرتبه الوهیت و واحدیت.....
- ۵۵.....۸-۳ اقتضای تعیین نسبت به ظهور.....
- ۵۶.....۹-۳ موجبیت حب نسبت به ظهور.....
- ۵۷.....۱۰-۳ تجلی و نحوه فاعلیت حق تعالی.....
- ۵۸.....۱۱-۳ نحوه فاعلیت حق تعالی و حرکت حیه.....

فصل چهارم: اسم اعظم در عرفان اسلامی

- ۶۰.....مقدمه.....
- ۶۱.....۱-۴ اسم اعظم.....
- ۶۳.....۲-۴ اقوال مختلف در مورد اسم اعظم.....
- ۶۵.....۳-۴ شرح ده اسم اعظم.....
- ۶۸.....۴-۴ اسم اعظم در آیات قرآن و ادعیه.....

- ۷۰-۴ اسم اعظم در اسماء الهی.....
- ۷۱-۴ اسم اعظم با افتتاح الله و اختتام هو.....
- ۷۱-۴ رابطه امهات اسماء با اسم اعظم.....
- ۷۵-۴ عدد اسماء و صفات الهی.....
- ۷۷-۴ معرفی نود و نه نام خدا.....
- ۷۹-۴ حدوٲ اسماء.....
- ۸۱-۴ معرفی برخی از اسماء اعظم.....
- ۹۲-۴ فواید شناخت اسماء و صفات خداوند.....
- ۹۷-۴ استفاده نادرست از اسماء و صفات الهی.....
- ۹۸-۴ اکارکرد اسماء الهی.....
- ۹۹-۴ اخواص بعضی از اسماء الحسنی.....

فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات

- ۱۰۳-۵ نتیجه گیری.....
- ۱۰۴-۵ پیشنهادات حاصل از تحقیق.....
- ۱۰۵-۵ فهرست منابع.....

فصل اول

کلیات

۱-۱ بیان مسئله:

اهل معرفت معتقدند که هر اسمی از اسماء خداوند جامع است و هر یک جامع جمیع اسم های دیگر نیز هست. عده ای گفته اند که تعداد نام های مبارک یزدان هزار اسم و جمعی سی و هفت و بعضی هفتاد و هفت و گروهی نود و نه نام را ذکر کرده اند. همه صفات و همه اسماء الهی یگانگی دارند و شامل وجود مبارک حق تعالی می گردند. اسم اعظم از اسرار است و در مورد آن روایات و احادیث بسیار است که بزرگان دین از آن سخن گفته اند. حتی بعضی کلمه "الله" و برخی نیز کلمه ی "هو" را اسم اعظم می دانند که اگر از روی صدق و صفا خواننده شود اثرها دارد .

برخی اسماء معنای عامی دارند و به جای چند اسم دیگر می توان آن ها را به کار برد، مثل لفظ علیم که اعم از سمیع و بصیر و شهید است. به همین دلیل است که شکل اسماء از نظر وسعت و ضیق معنا در هم تداخل می کنند ، تا جایی که به اسمی منتهی شوند که دیگر اسمی مافوق آن نباشد و به آن اسم اعظم یا اسم الله اکبر گفته می شود. در احادیث اسلامی وارد شده که هر کس خدا را به آن اسم اعظم بخواند دعای او مستجاب می شود و باز وارد شده است که دانستن اسم اعظم، کلید گشایش بسیاری از مشکلات است و به همین دلیل جز پیامبران (ص) و امامان(ع) کمتر کسی بدان دست خواهد یافت .

لذا بررسی و کارکرد اسم اعظم الهی در عرفان اسلامی از جایگاه ویژه ای برخوردار است.

۱-۲ هدف های تحقیق :

اسم اعظم تنها اسم و یا صفتی از صفات خدا نیست ، بلکه بیشتر مربوط به عمل است. لذا دانستن اسماء الهی و لفظ تنها کار ساز نخواهد بود. همان طور که نام فروردین، ایجاد گل و گلستان نمی کند و اسم چراغ، شب تاریک را روشن نمی نماید، لذا باید در پشت این اسم ، در جستجوی مسمی بود. اسم بی مسمی هرگز معجزه آفرین و دارای قدرت تصرف در جهان آفرینش نخواهد بود .

اسماء حسنی و نام های الهی نشانگر همان صفات الهی هستند و کسی که به این صفات تخلق یابد و دارای مفاهیم این صفات شود، یعنی مظهر این صفات حتی بخشی از این صفات گردد، می تواند آن چنان تکامل روحی یابد که حامل اسم اعظم گردد و خداگونه شود و گرنه یک شخص گناهکار هرگز نمی تواند با تلفظ یک کلمه از اسماء الهی ، مستجاب الدعوه و مانند آن شود .

۱-۳ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن :

اهمیت این موضوع از آن جهت است که بر اساس احادیث و روایات وارده ، هر کس خدا را به اسم اعظمش بخواند دعای وی مستجاب میشود و نیز دانستن آن ، کلید گشایش بسیاری از مشکلات است. اما توجه به این نکته لازم و ضروری است که اسم اعظم یک لفظ و مفهوم نیست بلکه یک مقام تکوینی است که هر کس به این مقام برسد به اذن خدای سبحان می تواند کار های خارق العاده انجام دهد .

اما علاقه شخصی نگارنده به عرفان و کشف اسرار الهی موجب تحقیق در زمینه ی اسم اعظم الهی گردید .

۱-۴ سؤال ها و فرضیه های تحقیق :

برخی از فرضیه هایی که این نوشتار برای نفی یا اثبات آنها تدوین گردیده است عبارتند از :

۱- آیا با دانستن اسم اعظم می توان کارهای خارق العاده انجام داد.؟

۲- آیا اسم اعظم الهی یک اسم و یا صفتی از اوصاف خداوند است؟

۳- آیا عدد اسماء الهی در روایات یکسان است؟

۴- آیا هستی تجلی اسماء الحسنی است؟

۵- آیا انسان کامل مظهر اسم اعظم است؟

۱-۵ روش تحقیق :

روش تحقیق در این رساله به این صورت بوده است که پس از توجیحات لازم توسط استاد راهنما، طرح پایان نامه تهیه و چند پایان نامه با موضوعاتی نزدیک، مطالعه و بررسی کرده، در مرحله بعد تحقیق به روش کتابخانه ای به صورت فیش برداری از منابع لغوی، تفسیری و عرفانی انجام گرفت و سپس به جدا سازی و طبقه بندی فیش ها پرداختم و فصول رساله را براساس اهدافی که از تدوین این رساله مورد نظر بود تنظیم نمودم .

۱-۶ قلمرو تحقیق :

قلمرو این رساله منابع لغوی و تفسیری و در حوزه کلام و عرفان اسلامی و قرآن بوده است. از جمله آثار بسیاری از بزرگان مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت مانند: امام خمینی، حسن زاده آملی و ...

۱-۷ محدودیت ها و مشکلات تحقیق :

در تهیه این رساله با مشکلات و محدودیت هایی مواجه بودم. از جمله کمبود منابع مورد نیاز، تکراری بودن مطالب کتاب ها، و اینکه در زمینه ی کارکرد اسم اعظم در عرفان اسلامی کمتر کار شده است و غالب منابع موجود در زمینه ی شرح اسما الحسنی و معانی و ریشه ی آنها و یا دفعات تکرار آنها در قرآن و ... بوده است .

فصل دوم

اسماء و صفات

مقدمه :

شکی نیست که خدای حکیم را در نظام وجود اعم از نظام تکوین و نظام تشریح، مختارات و منتخبات و برگزیده هایی است که همه بر طبق حکمت و مصلحت و مبانی نفس الامریه است و همه بر ملاک فضیلت و شرافت است و رعایت انتخاب اشرف فالاشرف و افضل فالافضل در تعیین و تحقق آنها لحاظ گردیده است و این قانون حکیمانه در تمام نظام وجود و ایجاد و در کل نظام تکوین و تشریح جاری است و نظام اتقن کیانی از نظام احسن اسمائی ربانی سرچشمه گرفته است .

مختارات و منتخبات الهی در نظام احسن اتقن و در میان مخلوقات اعم از مبدعات و منشآت و مخترعات چه در نظام تکوین و چه در نظام تشریح بسیار بیرون از حد و شمار است و برای رعایت اختصار به برخی از آن مختارات اشاره می شود :

- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان اسماء خود، اسم (علی) است .
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان صفات خود ، صفت رحمت است .
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان عقول، عقل اول است .
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان نفوس، نفس کلیه الهیه است .
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان احجار، حجرالاسود است .
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان بیوت سماوی، بیت المعمور است .
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان بیوت ارضی، کعبه معظمه است .
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان اعضاء انسانی، قلب است .
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان اعداد، تسعه و تسعین است.
- مختار و برگزیده ی پروردگار از میان ادیان، دین اسلام است .

مختار و برگزیده ی پروردگار از میان اثنیه ، صلوات است .

مختار و برگزیده ی پروردگار از میان اذکار، (لا اله الا الله) است .

مختار و برگزیده ی پروردگار از میان کتب آسمانی، قرآن است .

مختار و برگزیده ی پروردگار از میان سوره قرآنیه، سوره یاسین است .

مختار و برگزیده ی پروردگار از میان قصار المفصل، سوره توحید است .

مختار و برگزیده ی پروردگار از میان آیات قرآنیه، آیه الکرسی است .

مختار و برگزیده ی پروردگار از میان انبیاء، حضرت محمد(ص) خاتم الانبیاء است.

مختار و برگزیده ی پروردگار از میان خلفا و اوصیاء انبیاء و مرسلین، خلفا و اوصیا حضرت خاتم

النبیین است که عدد آنها دوازده نفر و اول ایشان حضرت امیر المومنین علی ابن ابیطالب و آخر

ایشان ولی عصر بقیه الله حضرت مهدی (عج) است. (رک؛ ربانی، ۱۳۷۶، ۵-۸)

اما از آنجایی که هدف این رساله بررسی اسم اعظم الهی می باشد در این بخش به معرفی اسماء و

صفات الهی می پردازیم چرا که شناخت هر موجودی بر اساس آنچه که از ماهیت و صفات و اسماء

آنها در ذهن متصور است، برای تصور کننده آن شکل می گیرد و هر چه که آن موجود از شأن و

مرتبه ای بالا برخوردار باشد توصیف نمودن آن کار آسانی نخواهد بود. خداوند دارای تمام کمالات

وجودی است و از هر آنچه که مغایر با شئون اوست مبری می باشد و وصف آن به صفات و شناخت

آن اسماء و پی بردن به حقیقت و کنه ذات او برای ما امری محال است و هرکس به حقایق این اسم

ها برسد به نهایت درجه علم و معرفت الهی و غایت کمال و رفعت معنوی و روحی رسیده است. و

مسلماً تا صفای ضمیر و طهارت قلب و حضور معنوی و روحانی نباشد، حصول به این سعادت

عظمی میسر نخواهد بود.

لازم به ذکر است که اسامی حسنی الهی به مبانی چهارگانه ی «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و

الله اکبر» بر می گردد. در این باره حدیثی از امام صادق(ع) را می آوریم :

از امام صادق (ع) پرسیدند : چرا کعبه را کعبه گفتند؟ فرمود: چون کعبه دارای چهار دیوار است و

چیزی که دارای چهار دیوار باشد، شش سطح دارد و چون شش سطح دارد ، معکب است و چون

معکب است، آن را کعبه می گویند. آنگاه درباره اینکه چرا کعبه دارای چهار دیوار بوده و چهار ضلعی است فرمود: چون بیت المعمور دارای چهار ضلع است، کعبه هم محاذی آن است باید دارای چهار ضلع باشد و بیت المعمور خانه ای است در آسمان که به وسیله عبادت فرشتگان معمور و آباد است. درباره اینکه چرا بیت المعمور چهار ضلع دارد چنین فرمود: چون عرش خدا دارای چهار ضلع است، و سر اینکه عرش خدا چهار ضلعی است، آن است که کلماتی که مبنای اسلام است، چهار است که عبارتند از: « سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر » یعنی، تسبیح و تحمید و تهلیل و تکبیر. تمام اسمای حسنی و معارف الهی به این مبانی چهار گانه بر می گردند. تسبیح خدا از هر نقص و عیب، تحمید خدا در برابر نعمتها، تهلیل خدا، شرک زدایی در برابر هرگونه بت پرستی و تکبیر خدا، بزرگداشت خدا از هرگونه وصف است. (جوادی، آملی، ۱۳۷۴، ج ۹، ۲۰۰-۲۰۱)

نکته ای که قابل توجه است این است که در هر جزء تسبیحات اربعه، یک بار کلمه مبارک « الله » آمده است و اهمیت آن تا بدانجاست که حضرت رسول (ص) فرمودند: « من قرئها ثلاثین مره تدفع عنه الكرب و الغم و البلاء و الهدم و الغرق » یعنی هر کس این تسبیحات اربعه را سی بار بخواند از او بد و بلا و غرق شدن و زیر آوار رفتن و گرفتاری ها و پریشانی ها دور می شود. (مقتدری، ۱۳۷۴، ۱۲۹)

و در حقیقت الله نمایانگر مرتبه واحدیت و جامع همه اسماء الهی است .

اسمای الهی هر کدام وسیله خاصی هستند که با توسل و ابتغای به آنها می توان به اندازه وجودی خود با عرش الهی در ارتباط بود. لذا گفته شد: قلب المومن عرش الرحمن» امام ششم (ع) فرمود: راه رسیدن به عرش خدا، تعلیم و تعلم اسمای حسنی خداست (جوادی آملی، ۱۳۷۴، ج ۹، ۲۰۱)

۱-۲ اسم و صفت از نظر لغت و اصطلاح:

کلمه ی اسم نزد کوفیان از ریشه ی « وسم » مشتق شده و به معنای اماره، علامت و نشانه است. (ابن منظور، ۱۴۱۶، ج ۱۴، ۴۰۱) و اصل آن به نزد بصریان «سمو» به معنی علو است. (دشتی، ۱۳۷۹، ج ۲، ۲۳۳)

کلمه ی صفت از ریشه ی « وصف » است، « واو » آن را حذف و به انتهای آن « تاء » افزوده اند و به معنای آراستن و نعت است. (زبیدی، ۱۴۱۴، ج ۱۲، ۵۲۳) برخی از لغت شناسان صفت را نیز مانند اسم به معنای علامت و نشانه ای دانسته اند که با آن، مسماء، نشانه گذاری می شود، با این تفاوت که صفت در نشانه بودن به ویژگی خاصی مقید و محدود است. (عسکری، ۱۴۱۲، ۱۵۲)

اسم در اصطلاح اهل عرفان لفظ نیست، بلکه ذات است که به اعتبار صفتی وجودی - مانند علیم و قدیر - و یا به اعتبار عدمی - مانند قدوس و سلام - نامیده می شود. (کاشانی، ۱۳۷۲، ۸)

اسم نشانه معنی است و معنی نشانه ای است که به وسیله آن ذات شناخته می شود و اسماء نشانه هایی هستند که صفات از آنها به دست می آید و صفات نشانه های ذاتند. پس هر کس به صفات ذات اقرار نکرد مسلمان نیست و هر که به ذات پیش از صفات اقرار کرد او را مسلمان نامند. بنابراین پس از ذات باید به صفات اقرار نماید و دلیل آن چنین است اگر فردی بگوید: لا اله الا الرحمن یا لا اله الا الرحیم، آنگاه همه اسماء را به کاربرد مسلمان نیست تا آنکه بگوید: لا اله الا الله و هر که به این اسم واحد که الله است اقرار نمود همه اسماء داخل آن خواهد بود و از این اسم معانی کل اسماء خارجند و وجوه اسماء داخل در این اسم می باشد و نیازی نیست که نامی جز آن برده شود. (سعیدی، ۱۳۸۴، ۸۹-۹۰)

۲-۲ اولین اسم الهی :

ابن بابویه از محمد بن سنان روایت کرده گفت: از حضرت رضا (ع) سوال نمودم آیا خداوند پیش از آنکه خلق کند مخلوقاتی را به نفس خویش عارف بود؟ فرمود: بلی . گفتم آیا آنها را می دید و می شنید؟ فرمود : محتاج به دیدن و شنیدن نبود، زیرا از آنها سوالی نمی کرد و طلبی از آنها نمی نمود.

خداوند نفس خویش است و نفس او قدرت نافذه اوست، پس محتاج نیست که نام گذارد برای خود ، لیکن از برای نفس خود اسمائی اختیار فرموده، برای غیر خود که او را با آن اسماء بخوانند زیرا اگر او را نخوانند به آن اسماء شناخته نشود و اول اسمی که برای خود اختیار کرد اسم العلی العظیم است زیرا آن اسم بالاترین چیز است و معنایش خداوند بزرگ است و این اولین اسم است که می رساند، خداوند بر هر چیز توانایی دارد. (کلینی، بی تا، ج ۱، ۱۵۳)

از این روایت شریف دانسته می شود که «العلی العظیم» از اسمای ذاتی است که خداوند قبل از آفرینش خلق برای خود برگزیده است البته به اعتباری دیگر می توان گفت که از اسماء صفات است. عارف کامل محدث کاشانی در شرح این حدیث می گوید: « برتری واقعی از آن خداوند سبحان است . چنانکه برتری نسبی نیز از آن اوست و این از اولین ویژگی های خدای سبحان است که جز او کسی در آن شریک نیست. و از این جهت فرموده نام العلی العظیم را برای خود انتخاب کرد. » (امام خمینی، ۱۳۸۸، ۱۴۰)

۲-۳ رابطه اسم با مسمی

ابن سنان گوید : از حضرت رضا (ع) پرسیدم: اسم خدا چیست؟ فرمودند: صفتی است برای موصوف. (کلینی، بی تا، ج ۱، ۱۵۳)

هشام بن حکم از امام صادق (ع) در مورد اسم های خدا و اشتقاق آنها سوال نمود حضرت فرمودند: الله، مشتق است از اله و اله، مألوه و معبودی را اقتضاء و خواهش می کند و اسم غیر مسمی است . چه اسم همان مرکب از حروف است، مثل زید، که مرکب است از زای و یاء و دال و مسمی آن شخص معین ، مشخص است که این اسم بر او دلالت می کند. پس هر که اسم خدا را عبادت کند نه معنی را کافر شده و چیزی را عبادت نکرده و کسی که اسم و معنی را ، هر دو را عبادت کند شرک آورده و دو چیز را عبادت کرده و هر که معنی را عبادت کرده نه اسم ، این عبادت توحید است. ای هشام آیا آنچه گفتم فهمیدی؟ هشام می گوید: عرض کردم بیش از این به من بفرما، فرمود: خدای عزوجل را نود و نه اسم است. پس اگر اسم همان مسمی باشد هر آینه هر اسمی از آنها خدائی خواهد بود،